

NR 85/2015

**CHARAKTERYSTYKA POGLĄDÓW
POTENCJALNYCH ELEKTORATÓW
PARTYJNYCH**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 9 stycznia 2015 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W związku z nadchodzącymi wyborami parlamentarnymi zbadaliśmy poglądy Polaków na takie istotne kwestie społeczno-polityczne, które – jak założyliśmy – współokreślają orientacje polityczne w Polsce i mają wpływ na preferencje partyjne wyborców. Większość z tych kwestii jest przedmiotem powracających dyskusji i sporów politycznych. W sposób szczególny skupiliśmy się na analizie i opisie poglądów zdeklarowanych wyborców głównych partii politycznych. Podjęliśmy także próbę odtworzenia aktualnych osi podziałów politycznych w polskim społeczeństwie oraz określenia na nich pozycji elektoratów najważniejszych partii politycznych¹. W tym opracowaniu nie uwzględniliśmy zwolenników nowej inicjatywy politycznej tworzonej przez Pawła Kukiza. Poglądom jej potencjalnych wyborców, a dokładnie osób, które w wyborach prezydenckich poparły Pawła Kukiza, poświęcony jest odrębny komunikat².

Przedmiotem naszego zainteresowania były społeczne opinie na temat takich kwestii, jak: pełnienie przez państwo funkcji opiekuńczych, system podatkowy, stopień sprywatyzowania gospodarki, regulacje dotyczące rynku pracy, pogłębianie integracji europejskiej, wprowadzenie euro w Polsce, polityka wschodnia, konkordat i relacje między państwem a Kościołem katolickim, prawna regulacja aborcji, formalizacja związków partnerskich osób tej samej płci, zwalczanie przestępczości kosztem ograniczania swobód obywatelskich.

¹ W komunikacie wykorzystano zagregowane dane z dwóch kolejnych badań: „Aktualne problemy i wydarzenia” (299), 16–22 kwietnia 2015, reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=1027), oraz „Aktualne problemy i wydarzenia” (300), 14–20 maja 2015, reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=1048). Oba badania przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI).

² Por. komunikat CBOS „Kim są wyborcy Pawła Kukiza?”, czerwiec 2015 (oprac. R. Boguszewski).

POGLĄDY OGÓLU SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT ISTOTNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH

Analizę charakterystyk potencjalnych elektoratów poprzedzamy przedstawieniem poglądów całego społeczeństwa na omawiane kwestie, a tam, gdzie to możliwe, pokazujemy zmiany, jakie zaszły w społecznych opiniach w ciągu ostatnich kilku lat.

Ankietowani określali swoje poglądy na każdą kwestię za pomocą 7-punktowych skal, których krańce (1–7) wyznaczały dwa przeciwstawne rozwiązania modelowe, środek zaś (4) oznaczał opinię ambiwalentną.

Jak pokazują badania CBOS prowadzone od połowy lat dziewięćdziesiątych, poglądy Polaków na temat właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa są generalnie dość stabilne, choć podlegają pewnym wahaniom w zależności m.in. od sytuacji społeczno-ekonomicznej w kraju. Polacy niezmiennie od lat są przywiązani do wizji państwa opiekuńczego. Oczekiwania dotyczące pełnienia przez państwo funkcji opiekuńczych są obecnie nieznacznie mniej nasilone niż cztery lata temu. Przekonanie, że państwo powinno zapewnić swoim obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp., jest niemal powszechne. Wyraża je 83% badanych (o 3 punkty mniej niż w 2011 roku). Większość Polaków (64%, o 4 punkty mniej niż cztery lata temu) opowiada się za progresywnym systemem podatkowym. Wprowadzenie podatku liniowego popiera niemal jedna czwarta badanych (24%). Z dłuższej perspektywy czasowej widać, że zwolenników tego rozwiązania przybywa, choć bardzo powoli. Większość badanych (67%) jest za ograniczeniem prywatyzacji i uważa, że znaczna część przedsiębiorstw powinna pozostać w rękach państwa. Prywatyzacje wszystkich państwowych przedsiębiorstw popiera 13% respondentów. Mniej jednoznaczne są opinie na temat rozwiązań dotyczących funkcjonowania rynku pracy i zatrudniania pracowników. Zdaniem dwóch piątych ankietowanych (40%) najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw. Co trzeci badany (34%) ma jednak odmienną opinię w tej kwestii i uważa, że najważniejsza jest elastyczność zatrudniania: umożliwienie przedsiębiorstwom szybkiego zwalniania i szybkiego zatrudniania pracowników w zależności od koniunktury gospodarczej.

W ostatnich dekadach w wielu krajach wprowadzono regulacje prawne sankcjonujące zmiany obyczajów i wolność jednostki w wyborze sposobu życia. W Polsce, jak na razie, tego rodzaju zmiany budzą opór – niedawno posłowie odrzucili projekt legalizujący związki partnerskie. Nadal obowiązuje uznawana za rygorystyczną ustawa antyaborcyjna. Mimo że

kwestie prawnej regulacji związków partnerskich i postulaty liberalizacji ustawy antyaborcyjnej są obecne w dyskursie publicznym, Polacy mają w obu kwestiach raczej konserwatywne poglądy. W ciągu ostatnich czterech lat nieco bardziej liberalne jest podejście do prawnej dopuszczalności przerywania ciąży. Nadal jednak więcej osób (39%) skłania się do stanowiska, że generalnie aborcja powinna być zakazana, niż opowiada się za prawną dopuszczalnością przerywania ciąży (28%). Większość Polaków (59%) jest przeciwna prawnej możliwości zawierania związków partnerskich przez osoby tej samej płci. Za legalizacją jedнопłciowych związków partnerskich optuje nieco ponad jedna czwarta (26%).

Co jakiś czas w debacie publicznej w Polsce powraca kwestia obecności Kościoła w życiu publicznym. Niekiedy pojawiają się także głosy kwestionujące konkordat między Polską a Stolicą Apostolską, który – zdaniem krytyków – gwarantuje Kościołowi katolickiemu nadmierne przywileje. Społeczne opinie w sprawie konkordatu są podzielone. Ponad dwie piąte ankietowanych (43%) skłania się do przekonania, że konkordat jest niepotrzebny, a państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Tylko niewiele mniejsza grupa badanych (39%) przychyliła się jednak do opinii, że państwo powinno współpracować przede wszystkim z Kościołem katolickim, ponieważ większość Polaków to katolicy.

W ostatnich latach maleje społeczne przyzwolenie na ograniczanie praw i swobód obywatelskich w imię walki z przestępczością. Najprawdopodobniej jest to efekt dalszego spadku przestępczości w kraju i wzrostu poczucia bezpieczeństwa. Obecnie niemal tyle samo osób uważa, że z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (44%), co sądzi, że twarda walka z przestępczością może usprawiedliwiać ograniczenie swobód obywatelskich (42%).

Kryzys finansowy, który rozpoczął się w 2009 roku i którego skutki są wciąż odczuwane w Europie, wzmógł sceptycyzm dotyczący rozwoju integracji europejskiej. W ubiegłych latach, poczynając od roku 2007, przeważało przekonanie, że Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej. Obecnie opinię tę podziela co trzeci badany (33%, o 5 punktów procentowych mniej niż w roku 2011 i o 11 punktów mniej niż w 2007). Ponad dwie piąte respondentów (41%, o 7 punktów procentowych więcej niż w roku 2011 i o 11 punktów więcej niż w 2007) opowiada się za zachowaniem przez Polskę w UE jak najdalej idącej niezależności. Dość jednoznacznie niechętnie reakcje budzi

projekt wprowadzenia euro w Polsce. Przeciw przyjęciu przez nasz kraj wspólnej europejskiej waluty jest dwie trzecie ankietowanych (66%), tylko 14% popiera to przedsięwzięcie.

W ostatnim okresie ze względu na sytuację na Ukrainie wiele kontrowersji budziła polityka wschodnia Polski. Opinie w tej kwestii są podzielone. Przeważa pogląd, że nasz kraj powinien dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (44%). Jedna czwarta badanych (25%) jest zdania, że Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR.

Tabela 1

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych										
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV–V '05	IX–X '07	VIII–IX '09	VI–VII '11	IV–V '15
	w procentach										
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	28	44	44	38	33
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	16	15	19	18	21
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	40	30	29	34	41
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	16	11	7	10	5
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	74	74	75	81	90	81	85	83	86	86	83
Opinia ambiwalentna (4)	12	11	10	9	4	8	6	8	7	8	8
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	10	15	13	8	4	9	7	8	5	5	8
Trudno powiedzieć	4	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	-	-	72	-	76	-	73	67	71	68	64
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	8	-	6	-	7	7	7	6	9
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	-	-	18	-	14	-	15	21	20	23	24
Trudno powiedzieć	-	-	2	-	4	-	5	5	2	3	3

Tabela 2

Pary przeciwstawnych stwierdzeń	Wartości średnie na skali 1–7 wśród ogółu badanych	Odchylenie standardowe
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	4,22	2,14
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności		
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	1,85	1,57
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.		
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	2,90	2,32
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów		
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	3,98	2,40
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli		
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	4,32	1,97
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane		
(1) Konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani kościołów	3,83	2,40
(7) Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować przede wszystkim z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa		
(1) Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci	5,04	2,37
(7) Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci		
(1) Polska powinna możliwie najszybciej przyjąć euro	5,52	1,82
(7) Polska w ogóle nie powinna przyjmować euro		
(1) Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR	4,59	2,03
(7) Polska nie powinna angażować się w sposób szczególnie na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją		
(1) Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw	3,78	2,14
(7) Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników		
(1) Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe	5,51	1,81
(7) Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową		

ZRÓŻNICOWANIE POGLĄDÓW W ELEKTORATACH PARTII POLITYCZNYCH

Opinie dotyczące niemal wszystkich kwestii poddanych ocenie badanych są w istotnym stopniu zróżnicowane w analizowanych elektoratach partyjnych. Największe kontrowersje budzą kwestie światopoglądowe: formalizacja związków partnerskich, relacje między państwem a Kościołem katolickim oraz prawna regulacja przerywania ciąży. Stosunek do tych kwestii oddziela przede wszystkim wyborców PiS od sympatyków pozostałych partii. Silne są także rozbieżności dotyczące polityki Polski w Unii Europejskiej. W tym wypadku różnice poglądów zaznaczają się przede wszystkim między zwolennikami PO i SLD a pozostałymi elektoratami, w tym głównie sympatykami partii KORWiN. Co jednak ciekawe, w kwestii polityki wschodniej zwolennikom PO bliżej do sympatyków PiS niż do elektoratów pozostałych ugrupowań. Spośród kwestii dotyczących pożądanego ładu społeczno-gospodarczego i rozumienia roli państwa najwięcej kontrowersji budzi stopień sprywatyzowania gospodarki, choć różnice w opiniach na temat pełnienia przez państwo funkcji opiekuńczych oraz optymalnej skali podatkowej także są statystycznie istotne. Oczekiwania wobec państwa odróżniają przede wszystkim zwolenników partii KORWiN od wyborców pozostałych ugrupowań, w tym szczególnie PiS. W kwestii ewentualnego ograniczania praw i swobód obywatelskich w walce z przestępczością największe rozbieżności poglądów występują między wyborcami PSL, z jednej strony, a sympatykami partii KORWiN z drugiej.

CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW

Platforma Obywatelska. Partia Ewy Kopacz ma stosunkowo najbardziej proeuropejski elektorat: wśród jej wyborców znacząco więcej jest zwolenników pogłębiania integracji europejskiej (45%) niż przeciwników tego procesu (29%). Proeuropejskie nastawienie potencjalnych wyborców PO widoczne jest także w ich mniej jednoznacznie krytycznym stosunku do wprowadzenia euro w Polsce. Niemniej jednak także wśród nich przyjęcie euro częściej spotyka się ze sprzeciwem (49%) niż z akceptacją (23%). Zwolennicy PO wyróżniają się także opiniami w kwestii polityki wschodniej: częściej niż sympatycy innych partii opowiadają się za prowadzeniem przez Polskę aktywnej polityki wschodniej oraz wspieraniem proeuropejskich aspiracji Ukrainy i innych państw postsowieckich (36%). Niemal tyle samo (34%) uważa jednak, że priorytetem powinno być dbanie o dobre relacje z Rosją.

W kwestiach światopoglądowych elektorat PO jest bardziej liberalny niż przeciętnie. Więcej niż w pozostałych analizowanych elektoratach jest w nim zwolenników prawnego uznania związków partnerskich zawieranych przez osoby tej samej płci (38%), choć także tu przeważają przeciwnicy instytucjonalizacji związków jednopłciowych (47%). Opinie sympatyków PO na temat prawnej regulacji aborcji są niejednoznaczne, nieco częściej jednak skłaniają się oni ku liberalnym rozwiązaniom w tym zakresie (35%) niż restrykcyjnym (30%). Blisko połowa zwolenników PO (47%) skłania się do przekonania, że konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest zbędny, prawo bowiem nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Więcej niż co trzeci (35%) uważa natomiast, że konkordat jest potrzebny, państwo zaś powinno współpracować przede wszystkim z Kościołem katolickim, ponieważ należy do niego większość społeczeństwa.

Także w kwestiach dotyczących gospodarki i roli państwa wyborców PO charakteryzuje nieco większy niż przeciętnie liberalizm. Niezależnie od tego zdecydowana większość z nich (79%) opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych. Ponadto większość sympatyków PO (61%) popiera progresywną skalę podatkową. Mimo stosunkowo mniej etatystycznych poglądów większość wyborców tej partii (60%) jest zdania, że znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwa. Odwrotnie niż ogół badanych zwolennicy PO za ważniejszą uznają raczej elastyczność rynku pracy (42%) niż bezpieczeństwo zatrudnienia (32%).

Kwestia przyzwolenia na ograniczanie praw i swobód obywatelskich w celu skuteczniejszej walki z przestępczością budzi wśród sympatyków PO – tak jak w elektoratach pozostałych ugrupowań – kontrowersje. Wyborcy tej partii to jednak jedyny elektorat spośród uwzględnionych w analizach, w którym przestrzeganie praw i swobód obywatelskich jest cenione bardziej niż bezwzględna skuteczność w walce z przestępczością (46% wobec 38%).

Jak wynika z przeprowadzonych analiz³, chęć poparcia PO w wyborach parlamentarnych warunkowana jest przede wszystkim orientacją proeuropejską: poparciem dla wprowadzenia euro oraz pogłębiania integracji europejskiej, a także dla wspierania proeuropejskich aspiracji Ukrainy i innych państw byłego ZSRR. W mniejszym stopniu chęci głosowania na PO sprzyja przekonanie o potrzebie elastycznego rynku pracy, poparcie dla formalizacji związków partnerskich osób tej samej płci oraz liberalne podejście do prawnej dopuszczalności przerywania ciąży.

³ Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

Prawo i Sprawiedliwość. Zwolenników tej partii łączy i odróżniają od sympatyków pozostałych ugrupowań przede wszystkim opinie w kwestiach światopoglądowych. Częściej niż głosujący na inne partie skłonni są uznawać szczególną rolę Kościoła katolickiego w Polsce. Ponad połowa z nich (56%) uważa, że ze względu na przynależność konfesijną większości społeczeństwa państwo powinno współpracować przede wszystkim z Kościołem katolickim. Jednak wcale niemarginalną grupę w elektoracie PiS stanowią osoby przekonane, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów (28%). Bardziej restrykcyjne stanowisko niż elektoraty pozostałych ugrupowań zajmują wyborcy PiS w kwestii prawnej regulacji przerywania ciąży. Za prawnym zakazem aborcji opowiada się ponad połowa z nich (52%), podczas gdy jedna piąta (19%) jest zdania, że przerywanie ciąży powinno być legalne. Warto zwrócić uwagę, że poglądy sympatyków PiS w tej kwestii są obecnie bardziej liberalne niż cztery lata temu, kiedy to zakaz aborcji popierało niemal dwie trzecie z nich⁴. Wyborcy PiS są stosunkowo najbardziej niechętni instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci – ponad trzy czwarte (76%) jest temu przeciwnych.

Poglądy wyborców PiS na temat metod zwalczania przestępczości są podzielone. Blisko połowa z nich (47%) dopuszcza ograniczenie praw i swobód obywateli w celu skuteczniejszej walki z przestępczością, więcej niż dwie piąte (42%) nie aprobują jednak tego rodzaju metod.

Wśród zwolenników PiS silniejsze niż w elektoratach innych partii są postawy etatystyczne. Zdecydowana większość tego elektoratu (79%) uważa, że znaczna część przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwa. Wyborcy PiS większą wagę przykładają do bezpieczeństwa zatrudnienia i ochrony istniejących miejsc pracy (46%) niż do elastyczności rynku pracy (32%). Blisko trzy czwarte zwolenników tej partii (73%) opowiada się za progresją w podatku od dochodów osobistych. Sympatycy PiS w ogromnej większości (85%) oczekują od państwa pełnienia funkcji opiekuńczych.

Zwolenników PiS cechuje stosunkowo duży sceptycyzm wobec procesu pogłębiania integracji europejskiej. Ponad połowa z nich (53%) opowiada się za zachowaniem przez Polskę daleko idącej niezależności w UE. Za zacieśnianiem współpracy we Wspólnocie jest co czwarty wyborca PiS (26%). W ciągu ostatnich czterech lat zwiększył się w elektoracie PiS, podobnie jak w całym społeczeństwie, dystans wobec postulatów rozwoju

⁴ Por. komunikat CBOS „Elektoraty partyjne o istotnych kwestiach społeczno-politycznych”, wrzesień 2011 (oprac. B. Roguska).

integracji europejskiej. Zdecydowana większość sympatyków tej partii (77%) jest przeciwna wprowadzeniu euro w Polsce.

Opinie zwolenników PiS na temat polityki wschodniej kształtują się podobnie jak wśród ogółu społeczeństwa. Przeważa pogląd, że Polska nie powinna angażować się zbyt mocno na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (46%). Aktywnej polityki wschodniej i wspierania proeuropejskich dążeń narodów byłego ZSSR oczekuje co czwarty wyborca PiS (26%).

Jak wynika z analiz⁵, o deklarowanym udzieleniu PiS poparcia w wyborach parlamentarnych decyduje obecnie przede wszystkim niechęć do prywatyzacji, uznanie szczególnej roli Kościoła katolickiego w Polsce, restrykcyjne stanowisko w kwestii prawnej regulacji aborcji, sprzeciw wobec przyjęcia euro oraz pogłębiania europejskiej integracji. Mniejsze, choć również istotne znaczenie ma niechęć do formalizacji związków osób tej samej płci oraz nacisk na bezpieczeństwo zatrudnienia.

Sojusz Lewicy Demokratycznej. Elektorat tej partii, obok wyborców PO, należy do stosunkowo najbardziej proeuropejskich. Odwrotnie niż w całej populacji nieco więcej jest w nim zwolenników pogłębiania integracji europejskiej (40%) niż jego przeciwników (36%). Tak jak pozostałe elektoraty, sympatycy SLD są w większości przeciwni wprowadzeniu wspólnej waluty (58%), jednak względnie spora ich część (21%) opowiada się za możliwie szybkim przystąpieniem Polski do strefy euro. Wyborcy SLD należą jednocześnie do najbardziej prorosyjskich: większość z nich (58%) uważa, że Polska nie powinna angażować się w sposób szczególny na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją.

Wyborców SLD na tle zwolenników pozostałych ugrupowań (z wyjątkiem partii KORWiN), a także na tle całej populacji, cechuje duży dystans do uznania przez państwo szczególnej roli Kościoła katolickiego w Polsce. Ponad połowa z nich (56%) uważa, że konkordat jest niepotrzebny, a państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. W kwestiach dotyczących prawnej regulacji aborcji i formalizacji związków jednopłciowych sympatycy SLD są nieco bardziej liberalni niż przeciętnie. Opinie zwolenników SLD o prawnej regulacji przerywania ciąży są podzielone: dwie piąte z nich (40%) skłania ku prawnemu zakazowi przerywania ciąży, jednak niewiele mniej (37%)

⁵ Por. przypis 3.

opowiada się za dopuszczalnością aborcji. W ciągu ostatnich czterech lat podejście sympatyków SLD do tej kwestii stało się bardziej restrykcyjne. Ponad połowa elektoratu SLD (54%) jest przeciwna instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci, postulat ten popiera blisko jedna trzecia (32%).

Sympatycy SLD częściej niż przeciętnie skłonni byliby się zgodzić na ograniczanie praw i swobód obywatelskich w celu bardziej skutecznego zwalczania przestępczości (52%). Przekonanie, że walka z przestępczością nie może być usprawiedliwieniem dla naruszania praw i swobód obywatelskich, wyraża niewiele więcej niż co trzeci z nich (35%). Oznacza to, że w ostatnich czterech latach w elektoracie SLD zwiększyło się przyzwolenie na ograniczenie swobód obywatelskich w imię walki z przestępczością.

Wyobrażenia zwolenników SLD o roli państwa i pożądanym ładzie społeczno-gospodarczym są odległe od modelu liberalnego. W elektoracie SLD powszechne jest przekonanie, że państwo powinno pełnić funkcje opiekuńcze (90%). Trzy czwarte (75%) uważa, że znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać w rękach państwa. Dwie trzecie sympatyków SLD (66%) popiera progresywną skalę podatkową. Zwolennicy tej partii również często kładą nacisk na ochronę istniejących miejsc pracy i bezpieczeństwo zatrudnienia, co zwracają szczególną uwagę na elastyczność rynku pracy (po 39%).

Jak wynika z analiz⁶, chęci poparcia SLD w wyborach parlamentarnych sprzyja pozytywny stosunek do wprowadzenia euro w Polsce, akcentowanie potrzeby utrzymywania dobrych relacji z Rosją, przekonanie, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z Kościołów oraz oczekiwanie pełnienia przez państwo funkcji opiekuńczych.

Polskie Stronnictwo Ludowe. Elektorat PSL ma stosunkowo najmniej wyraziste poglądy, w większości kwestii są one zbliżone do przeciętnych opinii w społeczeństwie. Zwolennicy PSL są stosunkowo najmniej przywiązani do praw i swobód obywatelskich. Większość z nich (55%) skłonna byłaby się zgodzić na ich ograniczenie w celu skutecznej walki z przestępczością. W ciągu ostatnich czterech lat przyzwolenie na takie praktyki wśród sympatyków PSL wzrosło.

W elektoracie PSL jest proporcjonalnie więcej zwolenników pogłębiania integracji europejskiej niż w całym społeczeństwie. Za zacieśnianiem współpracy między krajami unijnymi opowiada się dwie piąte z nich (41%), tyle samo jest za utrzymaniem przez Polskę

⁶ Por. przypis 3.

daleko idącej niezależności w UE (41%). Mimo względnie dużego poparcia dla rozwoju integracji europejskiej, sympatycy PSL częściej niż przeciętnie sprzeciwiają się przystąpieniu Polski do strefy euro (78%). Częściej niż ogół badanych postulują też konieczność utrzymywania dobrych relacji z Rosją (53%).

Zwolennicy PSL – tak jak ogół badanych – są podzieleni w opiniach na temat konkordatu i relacji między państwem a Kościołem katolickim. Praktycznie równie często uważają, że konkordat jest niepotrzebny, a państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów (39%), co sądzą, że państwo powinno współpracować przede wszystkim z Kościołem katolickim (38%). Niemal tak samo jak w całym społeczeństwie układają się opinie wyborców PSL na temat prawnej regulacji przerywania ciąży – ku bardziej restrykcyjnym rozwiązaniom prawnym skłania się niemal dwie piąte z nich (38%), a mniej lub bardziej liberalne stanowisko zajmuje co czwarty (26%). W elektoracie PSL wyraźny jest sprzeciw wobec formalizacji związków partnerskich osób tej samej płci (72%).

Sympatycy PSL nie wyróżniają się spośród innych elektoratów opiniami na temat roli państwa i właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego. Ponad cztery piąte z nich (83%) opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych. Większość (61%) popiera progresywną skalę podatkową, choć w ciągu ostatnich czterech lat przybyło w tym elektoracie zwolenników podatku liniowego (27%). Sympatycy PSL, tak jak ogół badanych, nieco częściej za ważne uważają bezpieczeństwo zatrudnienia (45%) niż elastyczność rynku pracy (38%). W elektoracie tej partii silne są postawy etatystyczne – ponad trzy czwarte (77%) uważa, że znaczna część przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwa.

Jak wynika z analiz⁷, deklaracjom poparcia PSL w wyborach parlamentarnych sprzyja przede wszystkim sprzeciw wobec przystąpienia Polski do strefy euro. Dość silny (choć ze względu na stosunkowo niewielką liczebność zadeklarowanych wyborców PSL w badanej próbie nieistotny statystycznie) okazał się związek między chęcią głosowania na tę partię a troską o dobre relacje z Rosją oraz akcentowaniem potrzeby ochrony miejsc pracy.

Koalicja Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja. Ugrupowanie to ma najbardziej wyrazisty elektorat. Jest on najbardziej antyunijny i jednocześnie najbardziej prorosyjski. Większość zwolenników tej formacji (62%) sprzeciwia się rozwojowi integracji

⁷ Por. przypis 3.

europejskiej i opowiada się za zachowaniem przez Polskę jak największej niezależności w UE. Potencjalni wyborcy partii KORWiN są zdecydowanie przeciwni przyjęciu przez nasz kraj euro (80%). Większość z nich (60%) uważa, że Polska nie powinna się w sposób szczególnie angażować na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją.

Zwolennicy KORWiN-a mają zdecydowanie bardziej liberalne poglądy na gospodarkę niż wyborcy pozostałych partii. Mimo to większość z nich (63%) nie odżegnuje się od idei państwa opiekuńczego i uważa, że państwo powinno zapewnić obywatelom opiekę zdrowotną, wykształcenie oraz inne świadczenia społeczne. Podzielone są opinie sympatyków tego ugrupowania na temat właściwego systemu podatkowego: zwolennicy progresji podatkowej (48%) mają niewielką przewagę nad preferującymi podatek liniowy (44%). Mimo zdecydowanie mniej etatystycznych poglądów blisko połowa elektoratu tej partii (47%) popiera istnienie własności państwowej w gospodarce. Niewiele mniej (41%) przychyliła się jednak do opinii, że należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe. Sympatycy KORWiN-a bardziej cenią elastyczność rynku pracy (48%) niż bezpieczeństwo zatrudnienia (36%).

Opinie wyborców partii KORWiN na temat konkordatu i relacji między państwem a Kościołem są zbliżone do poglądów sympatyków SLD. Ponad połowa z nich (54%) uważa, że konkordat jest niepotrzebny, a państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Zwolennicy partii Janusza Korwin-Mikkego są nieco bardziej liberalni niż przeciętnie w kwestii prawnej regulacji aborcji: równie często opowiadają się za jej dopuszczalnością (31%), co za jej zakazem (32%). Poglądy wyborców tego ugrupowania na temat formalizacji związków osób tej samej płci układają się podobnie jak w całej populacji – 58% jest temu przeciwnych, a 24% opowiada się za prawnym dopuszczeniem takiej możliwości.

Tak jak ogół badanych wyborcy partii KORWiN różnią się między sobą w opiniach na temat zwalczania przestępczości. Niemal tyle samo skłonnych byłoby zaakceptować ograniczenie praw obywatelskich w imię skutecznej walki z przestępczością (46%), co nie zgodziłoby się na to (43%).

Jak pokazują analizy⁸, chęci oddania głosu w wyborach parlamentarnych na partię KORWiN bardzo wyraźnie sprzyja sprzeciw wobec wprowadzenia euro w Polsce oraz poparcie dla prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw. W mniejszym stopniu jest ona

⁸ Por. przypis 3.

uwarunkowana także niechęcią do pogłębiania integracji europejskiej, brakiem oczekiwania pełnienia przez państwo funkcji opiekuńczych oraz przekonaniem, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów.

Poniżej prezentujemy rozkłady opinii w omawianych kwestiach (oraz wartości średnie na skali 1–7) w poszczególnych elektoratach.

Tabela 3

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	PO	PiS	SLD	PSL	KORWiN
	w procentach				
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	45	26	40	41	18
Opinia ambiwalentna (4)	22	16	24	15	20
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	29	53	36	41	62
Trudno powiedzieć	4	5	0	3	0
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	79	85	90	83	63
Opinia ambiwalentna (4)	11	7	4	4	8
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	10	8	6	12	27
Trudno powiedzieć	0	0	0	1	2
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	61	73	66	61	48
Opinia ambiwalentna (4)	11	7	9	8	8
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	27	17	24	27	44
Trudno powiedzieć	1	3	1	4	0
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	38	47	52	55	46
Opinia ambiwalentna (4)	15	10	13	7	10
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	46	42	35	37	43
Trudno powiedzieć	1	1	0	1	1
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	35	19	37	26	31
Opinia ambiwalentna (4)	31	23	22	29	37
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	30	52	40	38	32
Trudno powiedzieć	4	6	1	7	0

Tabela 3 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1-7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	PO	PiS	SLD	PSL	KORWiN
	w procentach				
Konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów (1+2+3)	47	28	56	39	54
Opinia ambiwalentna (4)	15	12	14	20	15
Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować przede wszystkim z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa (5+6+7)	35	56	29	38	26
Trudno powiedzieć	3	4	1	3	5
Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (1+2+3)	38	14	32	18	24
Opinia ambiwalentna (4)	12	7	11	6	18
Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (5+6+7)	47	76	54	72	58
Trudno powiedzieć	3	3	3	4	0
Polska powinna możliwie najszybciej przyjąć euro (1+2+3)	23	9	21	8	5
Opinia ambiwalentna (4)	25	11	21	14	12
Polska w ogóle nie powinna przyjmować euro (5+6+7)	49	77	58	78	80
Trudno powiedzieć	3	3	0	0	3
Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR (1+2+3)	36	26	21	26	16
Opinia ambiwalentna (4)	26	22	20	19	23
Polska nie powinna angażować się w sposób szczególny na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (5+6+7)	34	46	58	53	60
Trudno powiedzieć	4	6	1	2	0
Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw (1+2+3)	32	46	39	45	36
Opinia ambiwalentna (4)	21	14	20	15	15
Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników (5+6+7)	42	32	39	38	48
Trudno powiedzieć	5	8	2	2	1
Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	18	5	17	12	41
Opinia ambiwalentna (4)	20	13	8	11	12
Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową (5+6+7)	60	79	75	77	47
Trudno powiedzieć	2	3	0	0	0

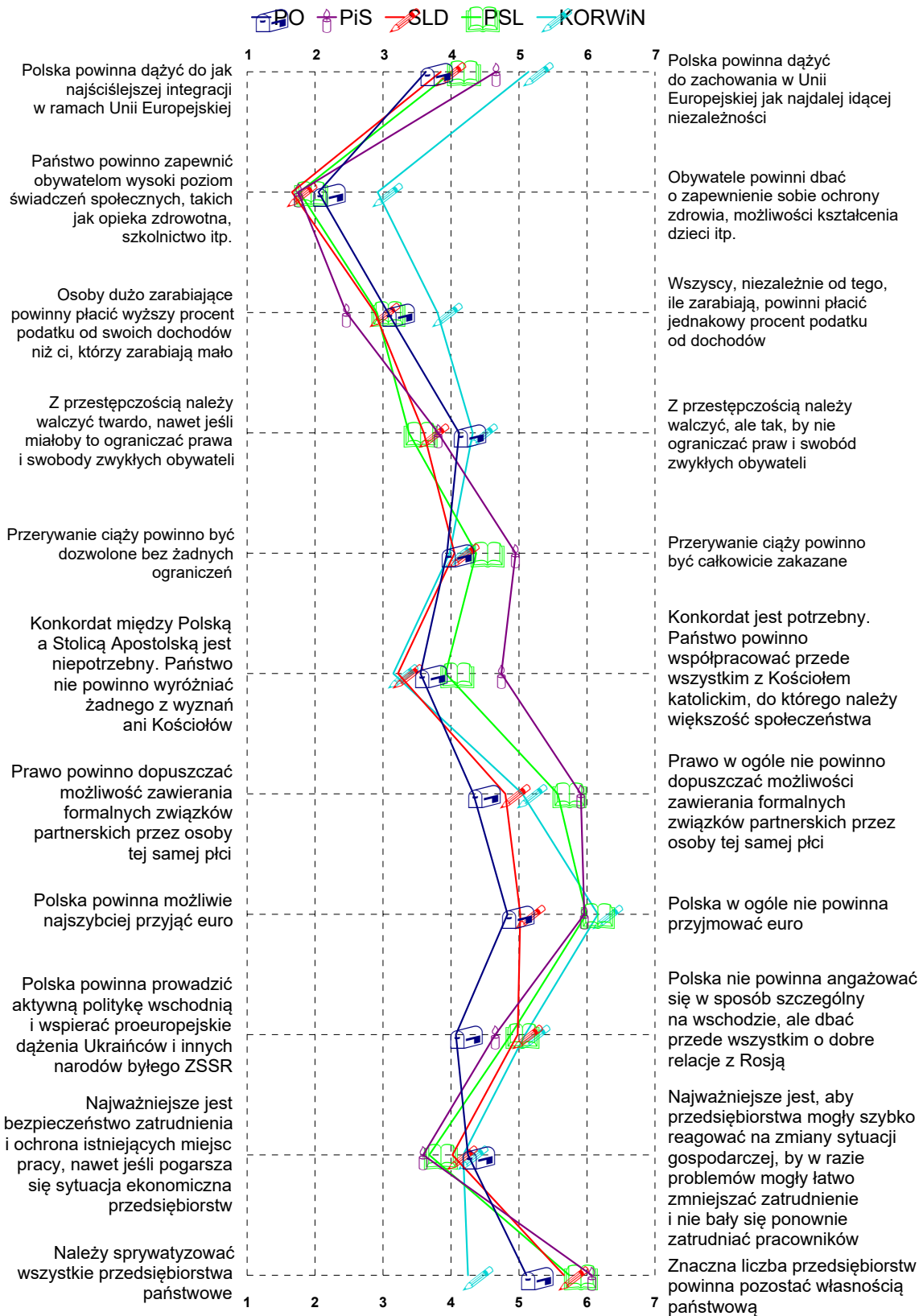
Tabela 4

Pary przeciwstawnych stwierdzeń	PO	PiS	SLD	PSL	KORWiN
	wartości średnie na skali 1–7				
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	3,63	4,66	3,85	4,02	5,14
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności					
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	2,05	1,75	1,66	1,77	2,92
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.					
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	3,07	2,46	2,88	2,91	3,80
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów					
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	4,12	3,81	3,60	3,38	4,32
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli					
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	3,94	4,95	4,05	4,37	3,98
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane					
(1) Konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów	3,55	4,74	3,22	3,92	3,15
(7) Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować przede wszystkim z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa					
(1) Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci	4,33	5,91	4,80	5,57	5,05
(7) Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci					
(1) Polska powinna możliwie najszybciej przyjąć euro	4,83	5,96	5,02	5,99	6,16
(7) Polska w ogóle nie powinna przyjmować euro					
(1) Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR	4,07	4,65	4,98	4,88	5,09
(7) Polska nie powinna angażować się w sposób szczególny na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją					

Tabela 4 (cd.)

Pary przeciwstawnych stwierdzeń	PO	PiS	SLD	PSL	KORWiN
	wartości średnie na skali 1–7				
(1) Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw					
(7) Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników	4,25	3,59	4,02	3,68	4,18
(1) Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe					
(7) Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową	5,11	6,07	5,66	5,74	4,25

**RYS. 1. OPINIE POTENCJALNYCH ELEKTORATÓW POSZCZEGÓLNYCH PARTII.
WARTOŚCI ŚREDNIE NA SKALI 1-7**

POTENCJALNE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

Wyrażone na skali opinie elektoratów partyjnych posłużyły nam do wyodrębnienia – za pomocą analiz statystycznych⁹ – trzech osi podziałów politycznych w Polsce. Przedstawiony model jest tylko jednym z możliwych i z natury rzeczy uproszczonym obrazem polskiej sceny politycznej – odtworzonym na podstawie podziałów jej widowni, nie zaś aktorów na niej występujących. Dla większej spójności i klarowności schematu podziałów politycznych wyłączone zostały z analiz opinie dotyczące zakresu prywatyzacji oraz zwalczania przestępczości kosztem ograniczania praw obywatelskich.

W przestrzeni wyznaczonej przez wyodrębnione osie podziałów politycznych usytuowaliśmy badane elektoraty. Uzyskany w ten sposób obraz podziałów politycznych przedstawia pozycję elektoratów nie tyle względem wyodrębnionych wymiarów, ile przede wszystkim w relacji do siebie nawzajem.

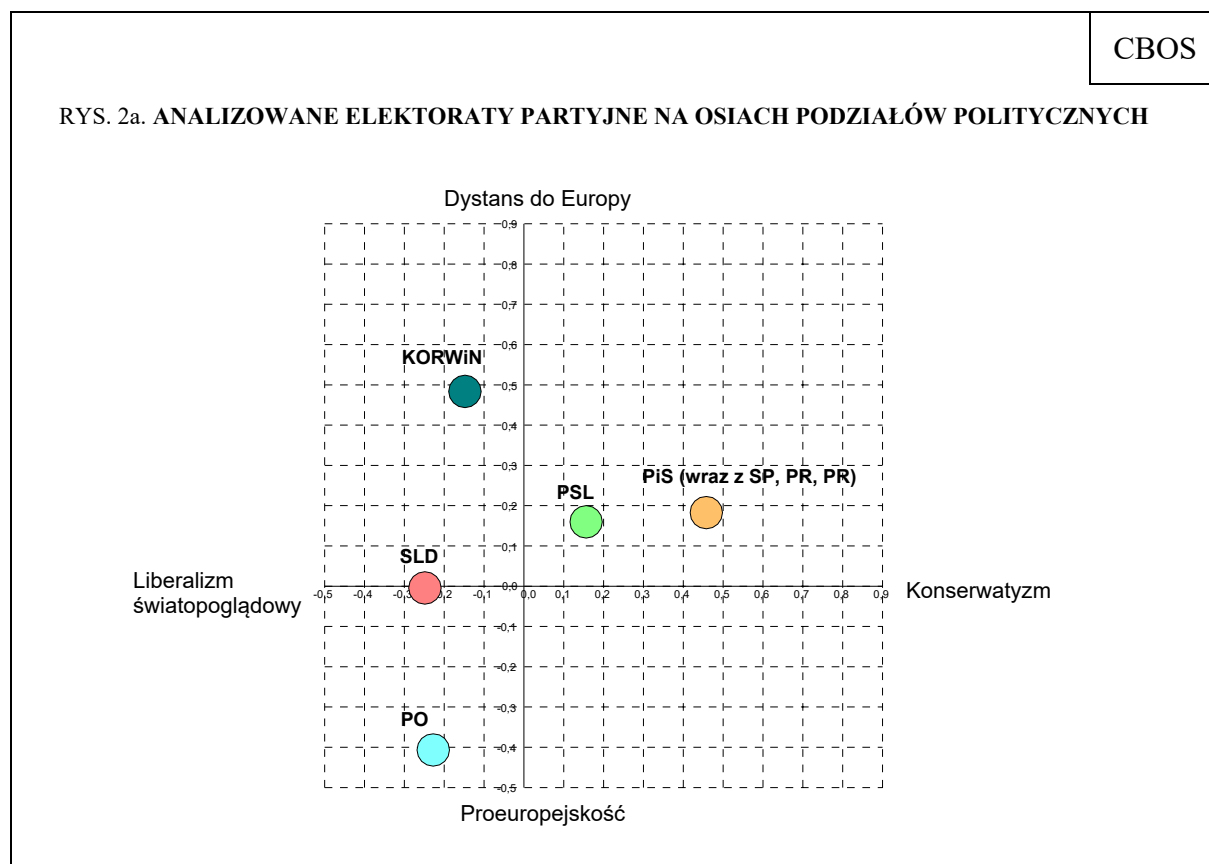
Pierwszy wymiar dzielący elektoraty i w największym stopniu określający kształt polskiej sceny politycznej można ogólnie nazwać **światopoglądowym**. Jeden z krańców tego wymiaru można określić jako konserwatyzm. Tworzą go: uznanie szczególnej roli Kościoła katolickiego w Polsce i potrzeby współpracy między państwem a Kościołem, poparcie dla prawnego zakazu przerywania ciąży oraz sprzeciw wobec formalizacji związków osób tej samej płci. Drugi kraniec osi można opisać jako liberalizm światopoglądowy. Jest on wyznaczony przez przekonanie, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów, liberalne stanowisko w sprawie prawnej regulacji aborcji oraz poparcie dla instytucjonalizacji związków jednopłciowych.

Drugi wymiar pokazuje stosunek elektoratów do rozwoju integracji europejskiej. Skrajne punkty osi dzielącej elektoraty można opisać jako **proeuropejskość versus dystans do Europy**. Z jednej strony jest to zatem akceptacja pogłębiania integracji europejskiej, poparcie dla wprowadzenia euro w Polsce oraz oczekiwanie, że nasz kraj będzie ambasadorem proeuropejskich aspiracji i dążeń Ukraińców oraz innych narodów byłego ZSRR, z drugiej zaś – przekonanie o potrzebie zachowania w UE jak największej niezależności, sprzeciw wobec przystąpienia przez Polskę do strefy euro oraz postulat utrzymywania dobrych relacji z Rosją.

Trzecia oś dzieląca elektoraty pokazuje w syntetyczny sposób wyobrażenia zdeklarowanych wyborców poszczególnych partii dotyczące właściwego ładu

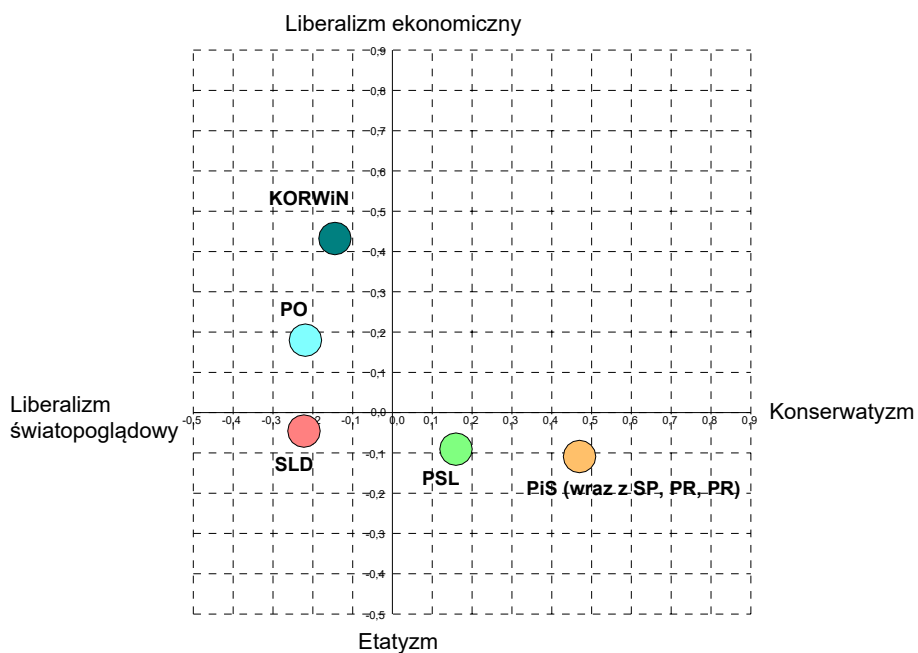
społeczno-gospodarczego i roli państwa. Przeciwstawia ona państwo liberalne państwu socjalnemu. Krańce tej osi można opisać jako **etatyzm** i **liberalizm**. Na szeroko rozumianą orientację etatystyczną składa się przywiązanie do modelu państwa opiekuńczego, akceptacja progresywnej skali podatkowej oraz nacisk na ochronę istniejących miejsc pracy. Opcję liberalną wyznacza sceptycyzm wobec modelu państwa opiekuńczego, poparcie dla podatku liniowego oraz przekonanie, że elastyczność rynku pracy jest ważniejsza niż bezpieczeństwo zatrudnienia.

Ze względu na trudności z czytelnym przedstawieniem na płaszczyźnie trójwymiarowego modelu podziałów politycznych polskiego społeczeństwa, układ elektoratów prezentujemy na trzech odrębnych rysunkach, które uwzględniają każdorazowo po dwa opisane wyżej wymiary.

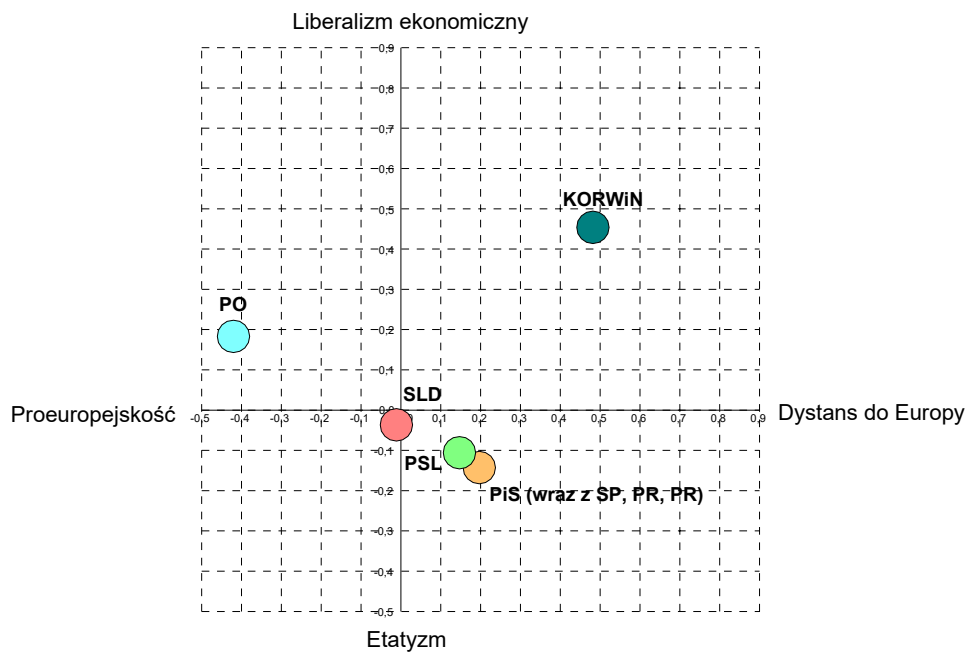

⁹ Przeprowadzono analizę czynnikową.

RYS. 2b. ANALIZOWANE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

RYS. 2c. ANALIZOWANE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

Położenie elektoratów na osi liberalizm światopoglądowy – konserwatyzm pokazuje szczególną pozycję zwolenników PiS, którzy są zdecydowanie bardziej konserwatywni niż wyborcy wszystkich pozostałych ugrupowań. Pod względem wyznawanego światopoglądu do sympatyków PiS stosunkowo najbliżej wyborcom PSL. Na przeciwległym biegunie, niemal w tym samym miejscu, sytuują się zwolennicy PO i SLD, a także wyborcy partii KORWiN, których poglądy praktycznie nie różnią się od siebie.

Jeśli chodzi o stosunek do rozwoju integracji europejskiej, przeciwstawne względem siebie pozycje zajmują elektoraty PO i partii KORWiN. PO ma zdecydowanie najbardziej proeuropejski elektorat, KORWiN zaś najbardziej antyunijny. Poglądy sympatyków PiS i PSL cechuje dystans wobec rozwoju integracji europejskiej. Z kolei opinie zwolenników SLD lokują ich blisko środka skali dystans do Europy – proeuropejskość. Mimo bowiem chęci pogłębiania integracji wewnątrz UE, z obawy o stan stosunków z Rosją są przeciwni wspieraniu przez Polskę europejskich aspiracji Ukraińców oraz innych państw byłego ZSRR.

Położenie elektoratów na osi etatyzm – liberalizm gospodarczy pokazuje, że zdecydowanie najbardziej wyraziste poglądy na temat zasad ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa ma elektorat partii KORWiN. Potencjalnych jej wyborców charakteryzuje stosunkowo największe poparcie dla rozwiązań liberalnych. Względnie liberalne poglądy na gospodarkę – biorąc pod uwagę polskie uwarunkowania – mają również sympatycy PO. Po przeciwnej stronie, oznaczającej orientację etatystyczną, lokują się zdeklarowani wyborcy PiS oraz PSL. Niemal w centrum sytuuje się natomiast elektorat SLD, którego wizja właściwego systemu społeczno-gospodarczego i roli państwa jest, ogólnie rzecz biorąc, w największym stopniu zbieżna z wyobrażeniami ogółu badanych.

Polacy oczekują od państwa aktywnej roli w gospodarce i kształtowaniu ładu społeczno-gospodarczego. Większość z nich oczekuje nie tylko pełnienia przez państwo funkcji opiekuńczych i redystrybucyjnych, np. poprzez progresywny system podatkowy, szeroko dostępne bezpłatne świadczenia społeczne, ale także akceptuje znaczący udział przedsiębiorstw państwowych w gospodarce. W sferze aksjologiczno-kulturowej, będącej najistotniejszym wymiarem podziałów politycznych w Polsce, przeważa orientacja konserwatywna. Większość dorosłych Polaków jest przeciwna formalizacji związków osób

tej samej płci, więcej respondentów skłania się ku restrykcyjnym regulacjom prawnym przerywania ciąży niż ku rozwiązaniom liberalnym. Podzielone są opinie na temat relacji między państwem i Kościołem katolickim: niemal tyle samo osób uważa, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów, co uznaje szczególną rolę Kościoła katolickiego w Polsce. Pozycja Polski na arenie międzynarodowej jest określona przede wszystkim przez przynależność do Unii Europejskiej. Mimo powszechnej akceptacji członkostwa Polski w UE rośnie sceptycyzm wobec dalszego pogłębiania integracji europejskiej. Wyraża się on m.in. w wyraźnym sprzeciwie wobec przystąpienia do strefy euro. Z kolei w odniesieniu do polityki wschodniej postulowany jest na ogół dystans wobec wydarzeń na Ukrainie i dbanie o utrzymanie dobrych relacji z Rosją.

Z analiz dotyczących orientacji politycznych omawianych elektoratów partyjnych wynika, że PO przyciąga najbardziej proeuropejskich wyborców, stosunkowo liberalnych w myśleniu o gospodarce i roli państwa oraz względnie liberalnych światopoglądowo. PiS grupuje elektorat konserwatywny światopoglądowo, o etatystycznych poglądach na gospodarkę oraz raczej sceptycznie nastawiony do pogłębiania integracji europejskiej. Na tle pozostałych elektoratów uwzględnionych w analizie sympatycy SLD obok zwolenników PO należą do stosunkowo najbardziej liberalnych światopoglądowo, a ich oczekiwania dotyczące ładu społeczno-gospodarczego oraz stanowisko w kwestii rozwoju integracji europejskiej lokują ich blisko centrum. Elektorat PSL jest względnie konserwatywny światopoglądowo, raczej etatystyczny i z rezerwą odnoszący się do postulatu rozwoju integracji europejskiej. Potencjalni wyborcy partii KORWiN mają zdecydowanie najbardziej liberalne poglądy na gospodarkę i rolę państwa, są wyraźnie niechętni rozwojowi integracji. W kwestiach światopoglądowych zorientowani są raczej liberalnie niż konserwatywnie.

Opracowała
Beata ROGUSKA